

بررسی تاثیر عوامل سیاستی - فرهنگی بر خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی (مورد مطالعه، کشاورزان کارآفرین شهرستان ایلام)

محمد باقر آرایش^۱، نازنین بلوچی دوم^۲

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی تاثیر عوامل سیاستی و فرهنگی بر میزان خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی استان ایلام در طول سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۴ بوده است. این پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی، به لحاظ ماهیت، کمی و از لحاظ شیوه جمع آوری اطلاعات از نوع تحقیقات پیمایشی است. جامعه آماری این مطالعه را تعداد ۱۷۱ نفر از کارآفرینان فعال بخش کشاورزی در زمینه های زنبورداری، مرغداری، شیلات و گاوداری تشکیل دادند که همه آنها به دلیل محدودبودن تعداد اعضاء سرشماری شدند. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات یک پرسشنامه محقق ساخته است که بر مبنای مدل نظری تحقیق و سوابق تئوریک و تجربی تحقیق طراحی شده است. روایی ظاهری و محتوایی ابزار تحقیق از طریق پانل متخصصین ترویج و آموزش کشاورزی و مدیریت کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام مورد بررسی قرار گرفته و تایید گردید. پایایی ابزار تحقق از طریق انجام تست مقدماتی و به کمک محاسبه ضریب آلفای کرونباخ بررسی و با توجه به مقدار آلفا (۰/۸۲) پایایی ابزار تحقیق قابل قبول بوده است. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که عوامل سیاستی و فرهنگی دارای همبستگی قابل ملاحظه ای با خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی استان ایلام بوده اند. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که عوامل سیاستی و فرهنگی توانسته اند ۳۷ درصد تغییرات واریانس متغیر وابسته خلاقیت کارآفرینان جامعه آماری تحقیق را تبیین نمایند.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینان، خلاقیت، عوامل سیاستی - فرهنگی.

^۱ استادیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام

^۲ دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام

مقدمه

در سال‌های اخیر تمایل افراد از کارجویی به کارآفرینی در حال تغییر است (البته این تغییر در بعضی شاخه‌ها مشهودتر و در برخی شاخه‌ها کمتر دیده می‌شود). در اقتصاد رقابتی و مبتنی بر بازار دنیای کنونی که با تحولات و تغییرات سریع و شتابان محیط بین‌المللی و گذر از جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی و تغییر اقتصاد ملی به اقتصاد جهانی همراه است، از کارآفرینی به عنوان (موتور توسعه اقتصادی) یاد می‌شود که می‌تواند در رشد و توسعه اقتصادی کشورها نقش مهمی را ایفاء نماید. (الوانی، ۱۳۸۸). از آنجا که شبکه‌های ارتباطی بازارهای گوناگون تولید و عرضه خدمات را در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی به یکدیگر متصل ساخته و کلید ورود به این بازارهای جهانی را رقابت پذیری دانسته‌اند (مشایخ، ۱۳۸۱). برای دستیابی به این مهم، پرورش ایده‌های خلاق و کارآفرینانی که بتوانند خود را پیوسته با دنیای جدید هماهنگ و سازگار کنند ضروری به نظر می‌رسد. اما موضوع دیگری که لزوم توجه به کارآفرینی را سبب شده، مشکل بیکاری است که کشور با آن دست به گریبان است. به طوری که به نظر می‌رسد پرورش افراد کارآفرین و تفکر خوداشتغالی به عنوان راه‌حل‌های مقتضی از طرف سیاستگذاران و مدیران اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است (بازرگان، ۱۳۷۳). خلاقیت یکی از برجسته‌ترین توانایی شناختی و یکی از زیباترین جلوه‌های تفکر و اگر است. این ویژگی نقش بسیار عمده‌ای در نوآوری و حل مشکلات بشری دارد و ابتدایی‌ترین تا پیشرفته‌ترین یافته‌های بشری در حوزه‌های مختلف فلسفی، فرهنگی، علمی، فنی، هنری... مرهون این ویژگی عالی انسانی است (یزدانی، ۱۳۸۴). بر اساس آمارهای موجود، روند اشتغالزایی در بخش کشاورزی در سال‌های اخیر روند کاهشی داشته و در حالی که ۲۲/۴ درصد شاغلین کشور در سال ۱۳۸۶ به کشاورزی و جنگلداری می‌پرداختند، این سهم به تناوب در سال‌های بعد به ۲۲/۸ درصد، ۲۲/۴ درصد، ۲۰/۸ درصد و ۲۰/۶ درصد کاهش یافت و در نهایت در سال ۱۳۹۰ به ۱۶/۹ درصد رسید که نشان دهنده کاهش تمایل کارجویان به اشتغال در بخش کشاورزی است (چهارسوقی و همکاران، ۱۳۹۳).

این آمار نشان دهنده بیکاری و رکود شغلی در بخش کشاورزی می‌باشد. یکی از دلایل این رکود را می‌توان کاهش تمایل کارآفرینان برای اشتغالزایی در بخش کشاورزی دانست که خود متأثر از عواملی نظیر ریسک‌پذیر بودن فعالیت‌های کشاورزی، عدم آماده سازی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی از طریق توسعه فرهنگ کارآفرینی در آن‌ها قبل از فارغ‌التحصیلی، عدم حمایت کافی دولت از کارآفرینان بخش کشاورزی به ویژه فارغ‌التحصیلان رشته کشاورزی، عدم آشنایی کارآفرینان با فناوری‌های نوین کشاورزی، نبود مشوق‌های لازم برای کارآفرینان بخش کشاورزی، واردات بی رویه محصولات کشاورزی و عدم ارائه تسهیلات اشتغالزایی مناسب جهت بخش کشاورزی توسط بانک‌ها می‌باشد. از دیگر دلایل عدم تمایل کارجویان به اشتغال در بخش کشاورزی می‌توان به عواملی همچون درآمد پایین، مهاجرت روستائینان به شهرهای بزرگ، عدم فرهنگ سازی و تبلیغات مناسب، کاهش کمتر فعالیت‌های کشاورزی نسبت به دیگر فعالیت‌های درآمدزا در جامعه از قبیل صنعت و ساختمان، عدم گسترش صنایع مرتبط با بخش کشاورزی از جمله سیلات، دامپروری، کارخانجات کاغذسازی، تولید غذای دام و توربافی اشاره نمود. برآوردهای اعلام شده نشان می‌دهد ۲۵ تا ۵۲ درصد فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی نمی‌توانند جذب بازار کار شوند. این در حالی است که تخمین زده می‌شود حدود ۴۶۰ هزار نفر از فارغ‌التحصیلان این رشته در کشور بیکار هستند. حدود ۸۹۰ هزار نفر تا سال تحصیلی ۱۳۸۸ در بخش کشاورزی از دانشگاه‌های دولتی و آزاد، فارغ‌التحصیل شده‌اند که بخش عمده‌ای از این تعداد یا بیکارند یا در بخش‌های غیر کشاورزی به کار اشتغال دارند (جنت پور، ۱۳۸۸). علیرغم اینکه در کشورهای پیشرفته دنیا از اواخر دهه ۱۹۷۰ به بعد به موضوع کارآفرینی توجه جدی شده و حتی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه هم از اواخر دهه ۱۹۸۰ این موضوع را مورد توجه قرار داده‌اند، در کشور ایران تا شروع اجرای برنامه سوم توسعه، توجه چندانی به کارآفرینی نشده بود. حتی در محافل علمی و دانشگاهی نیز به جز موارد بسیار نادر، فعالیت در این زمینه صورت نگرفته بود. مشکل بیکاری و پیش بینی حادث شدن آن در دهه ۱۳۸۰ موجب شد که در زمان تدوین برنامه سوم توسعه، موضوع کارآفرینی مورد توجه قرار گیرد. مسأله اصلی این است که به علت فقدان سنجش و ارزیابی خلاقیت و همچنین فقدان الگوی جامع در مورد آن، اهمیت و ضرورت خلاقیت کارآفرینان به خوبی احساس نشده و اطمینان از مطلوب یا نامطلوب بودن آن حاصل نمی‌گردد. وقتی خلاقیت مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار نگیرد، امکان کنترل و مدیریت آن وجود نداشته و در نتیجه بهبود و تعالی - گرابی میسر نخواهد بود و از طرفی عدم درک و شناخت صحیح مدیران از عوامل مؤثر بر خلاقیت، موجب عدم تصمیم‌گیری‌های درست و به موقع بوده و فرصت‌ها و امکان توسعه را از بین برده و مانع نهادینه شدن خلاقیت می‌گردد. بنابراین، سوال اصلی و آغازین

این تحقیق این است که ویژگی‌های سیاستی _ فرهنگی یک فرد خلاق کارآفرین در بخش کشاورزی چیست و چه عوامل فرهنگی و سیاستی می‌توانند بر خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی شهرستان ایلام موثر باشند؟

نتایج حاصل از تحقیق فتنی زاده و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین متغیر خلاقیت و نوآوری و متغیرهای ساختار سازمانی، بعد اجتماعی و فرهنگ سازمانی وجود دارد. نتایج تحقیق نیکنمی و همکاران (۱۳۸۸) نشان داد که وضعیت خلاقیت و نوآوری در مدیران مدارس شهر تهران در حد متوسط است. طبرسا و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای نشان دادند که فرهنگ سازمانی کارآفرینانه بر خلاقیت و نوآوری تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. آقاجانی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیق خویش نشان دادند که بیشترین اثرگذاری کلی مربوط به متغیر استقلال در کار و متغیرهای خلاقیت و نوآوری، خطرپذیری، اراده و پشتکار، کنترل درونی و بالاخره روحیه یادگیری در درجات بعدی اهمیت قرار دارند.

نتایج تحقیق طاهری و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد که بین کارآفرینی سازمانی و خلاقیت همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود دارد. برومند نسب (۱۳۸۱) اذعان داشته است که بین انگیزه پیشرفت و خلاقیت و کارآفرینی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

تحقیقات گلرد (۱۳۸۴) نشان داد که بین عوامل فردی، ویژگی‌های شخصیتی، عوامل فرهنگی، سرمایه انسانی و توسعه کارآفرینی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

توکلی (۱۳۸۴) بیان داشته است انگیزه نیاز به پیشرفت، خلاقیت، مرکز کنترل درونی، دستیابی به منابع مالی، خدمات مشاوره‌ای، بازار و تشریفات اداری بر موفقیت کارآفرینان روستایی موثر هستند

جلودار و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهش خویش نشان دادند که تلویزیون، بازدید از کسب و کار دیگران و شرکت در کلاسهای آموزشی - ترویجی رایج‌ترین کانال‌های ارتباطی جهت کسب اطلاعات شغلی بوده است

نتایج تحقیق جورج (George, ۲۰۰۹) نشان داد که متغیر یادگیری سازمانی دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر متغیرهای خلاقیت و نوآوری است. همچنین، متغیر خلاقیت دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر متغیر نوآوری است. سونه (Soonhee, ۲۰۰۹) نشان داد که متغیر سبک رهبری مدیران دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر متغیرهای خلاقیت و نوآوری معلمان است. متغیر خلاقیت دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر متغیر نوآوری است.

نتایج تحقیق مارتین (Martin, ۲۰۰۹) نشان داد که متغیر فرهنگ سازمانی دارای رابطه مثبت، مستقیم و معنی‌دار با متغیرهای خلاقیت و نوآوری است. هیند (Hind, ۲۰۰۸) نشان داد که متغیر مدیریت دانش دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر متغیرهای خلاقیت و نوآوری است. نتایج پژوهش مک‌لان (Maclean, ۲۰۰۶) نشان داد که متغیر فرهنگ سازمانی دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر متغیرهای خلاقیت و نوآوری است. جووانا (Joana, ۲۰۰۶) نشان داد که متغیر جو سازمانی دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر متغیرهای خلاقیت و نوآوری است. نتایج پژوهش آشیم (Asheimh, ۲۰۰۶) نشان داد که متغیر یادگیری سازمانی دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر متغیرهای خلاقیت و نوآوری است. همچنین، متغیر خلاقیت دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر متغیر نوآوری است.

وال (Wall, ۲۰۰۵) نشان داد که متغیر مدیریت دانش دارای رابطه مثبت، مستقیم و معنی‌دار با متغیرهای خلاقیت و نوآوری است و متغیر خلاقیت نیز دارای رابطه‌ای مثبت با متغیر نوآوری است. دولن (Dolan, ۲۰۰۴) نشان داد که بین تفکر خلاق، هنرهای دیجیتال، استفاده از ابزارها و امکانات اینترنتی، شرکت در تصمیم‌گیریهای کلاس‌های درسی و استفاده از فن تریز با خلاقیت و نوآوری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

سولمون (Solomon, ۲۰۰۴) با بررسی ۱۵۰ کارآفرین به این نتیجه رسید که انگیزه کارآفرینان در شروع کار، تصمیم به خلق چیزهای بدیع (خلاقیت و نوآوری) بوده و سود اقتصادی انگیزه و محرک اولیه رفتار کارآفرینان نبوده است.

نتایج تحقیق سارسانی (Sarsani, ۲۰۰۳) نشان داد که رابطه معنی‌داری بین جنسیت، شغل والدین و میزان تحصیلات والدین، رفاه خانواده، دارا بودن یکی از افراد خانواده پدر یا مادر به عنوان مدیری موفق با میزان قدرت خلاقیت دانش‌آموزان وجود دارد. گیلسن (Gilson, ۲۰۰۳) به این نتیجه رسید که بین عوامل فردی، سازمانی و سبک رهبری با میزان خلاقیت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

نتایج تحقیق دوهایم (Duham, ۲۰۰۲) نشان داد که نیاز به پیشرفت، نیاز به توفیق و مخاطره‌پذیری، استقلال‌طلبی، تمایل به یادگیری از ویژگی‌های مهم کارآفرینان می‌باشد.

مارتین (Martin, ۲۰۰۲) نشان داد که ویژگی‌های فردی، اقتصادی و درآمد خانواده نقش مثبتی در خلاقیت دانش آموزان دارد. ساباروال (Sabbarwall, ۱۹۹۴) در مطالعه‌ای تحت عنوان بررسی تعیین کننده‌های موفقیت کارآفرینانه در هند، دریافت که افزایش مالیات برای یک کارآفرین، حتی با روحیه جسور و شجاع، در شروع فعالیتش مجب یأس و دلسردی وی می‌شود. هوارد (Howard, ۲۰۰۴) به این نتیجه رسید که رابطه مستقیمی بین این قابلیت‌ها و توانایی کارآفرینی در افراد وجود دارد. گالوی (Galloway, ۲۰۰۵) در پژوهش خود دریافت که آموزش کارآفرینی در افزایش خلاقیت و اعتماد به نفس دانشجویان و نیز مهارت‌های ارتباطی و مدیریتی تأثیر دارد. نتایج پژوهش مک کینون (Makkinon, ۱۹۹۱) نشان داد بین تأثیر عقاید، فشار دیگران بر خلاقیت فرد رابطه معنی داری وجود ندارد. اتکینسون و هلیگارد (Atkinson & Hilgard, ۱۹۸۳) نشان داد بین تفکر خلاقانه و عملکرد نیمکره راست مغز رابطه معنی داری وجود دارد. نتایج پژوهش تورنس (Torrance, ۱۹۷۴) نشان داد بین خلاقیت و جنسیت رابطه معنی داری وجود ندارد. هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی عوامل سیاستی- فرهنگی موثر بر خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی شهرستان ایلام در حدفاصل سال های ۹۴-۹۳ بود.

روش شناسی

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی، به لحاظ ماهیت، کمی و از لحاظ شیوه جمع آوری اطلاعات از نوع تحقیقات پیمایشی است. جامعه آماری این مطالعه را تعداد ۱۷۱ نفر از کارآفرینان فعال بخش کشاورزی در زمینه های زنبورداری، مرغداری، شیلات و گاوداری تشکیل دادند که همه آنها به دلیل محدودبودن تعداد اعضاء سرشماری شدند (جدول ۱). در این پژوهش، شهرستان ایلام به عنوان منطقه مورد پژوهش انتخاب شده است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات یک پرسشنامه محقق ساخته است که بر مبنای مدل نظری تحقیق و سوابق تئوریک و تجربی تحقیق طراحی شده است. پرسشنامه تحقیق حاضر از ۴ بخش ویژگیهای جمعیتی جامعه اماری تحقیق در قالب ۷ سوال، گویه های مبین عوامل سیاستی در ۱۷ سوال، گویه های مربوط به عوامل فرهنگی در ۶ سوال و گویه های مبین خلاقیت کارآفرینان در قالب ۶۰ سوال در قالب پاسخ های ۵ گزینه ای مقیاس ۵ گزینه ای لیکرت (در دامنه خیلی کم تا خیلی زیاد) تشکیل شده است. روایی ظاهری و محتوایی ابزار تحقیق از طریق پانل متخصصین ترویج و آموزش کشاورزی و مدیریت کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام مورد بررسی قرار گرفته و تایید گردید. پایایی ابزار تحقیق از طریق انجام تست مقدماتی و به کمک محاسبه ضریب آلفای کرونباخ بررسی و با توجه به مقدار آلفا (۰/۸۲) پایایی ابزار تحقیق قابل قبول بوده است. کار داده پردازی در این تحقیق در دو سطح آمار توصیفی (شاخص های مرکزی و پراکندگی) و آمار استنباطی جهت آزمون فرضیات تحقیق (ضرایب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چندگانه) انجام شده است.

جدول ۱. حجم نمونه جامعه آماری تحقیق بر حسب نوع فعالیت کشاورزی

شهرستان	جامعه آماری	حجم نمونه و جامعه آماری	نوع فعالیت کشاورزی	تعداد در شهرستان
ایلام	کارآفرینان کشاورزی	۱۷۱	زنبورداری	۷۲
			گاوداری	۴۷
			شیلات	۱۵
			مرغداری	۴۷

یافته ها و بحث

یافته های تحقیق نشان داد که که بیشترین فراوانی افراد مورد مطالعه در گروه سنی ۳۷ تا ۴۲ سال و کمترین فراوانی در رده سنی ۵۵ تا ۶۰ سال قرار گرفته‌اند و میانگین سنی آنان در حدود ۳۸ سال با انحراف معیار ۲/۷۲ در محدوده سنی ۳۷ تا ۴۲ سال بوده است. ۶۹/۵ درصد از پاسخگویان را مردان و ۳۰/۵ درصد را زنان تشکیل دادند. (۸۰/۸٪) از پاسخگویان در شهر ساکن بوده‌اند. (۸۲/۱٪) از کارآفرینان، متأهل بوده و (۱۷/۹٪) نیز مجرد بوده‌اند. ۲۷/۸٪ از افراد مورد مطالعه دارای تحصیلاتی در سطح دیپلم بوده‌اند. ۳۵/۱٪

از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی دارای ۱ تا ۵ سال تجربه کاری بوده اند. نتایج توصیف ویژگی های جامعه آماری تحقیق در جدول (۲) ذکر شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ویژگیهای فردی

متغیر	سطوح تغییرات	فراوانی	درصد معتبر
سن	۲۰ تا ۳۰ سال	۴۲	۲۷/۸
	۳۱ تا ۴۰ سال	۵۱	۳۳/۸
	۳۱ تا ۵۰ سال	۴۳	۲۸/۵
	۵۱ تا ۶۰ سال	۱۳	۸/۶
	۶۱ و بالاتر	۲	۱/۳
جنسیت	مرد	۱۰۵	۶۹/۵
	زن	۴۶	۳۰/۵
	روستا	۲۹	۱۹/۲
محل سکونت	شهر	۱۲۲	۸۰/۸
	مجرد	۲۷	۱۷/۹
وضعیت تاهل	متاهل	۱۲۴	۸۲/۱
	راهنمایی	۳۲	۲۱/۲
سطح تحصیلات	دیپلم	۴۲	۲۷/۸
	فوق دیپلم	۲۴	۱۵/۹
	لیسانس	۳۸	۲۵/۲
	فوق لیسانس	۱۵	۹/۹
	۱ تا ۵ سال	۵۳	۳۶/۳
تجربه کاری	۶ تا ۱۰ سال	۳۵	۲۴/۰
	۱۱ تا ۱۵ سال	۲۷	۱۸/۵
	۱۶ تا ۲۰ سال	۱۷	۱۱/۶
	۲۱ تا ۲۵ سال	۹	۶/۲
	۲۶ تا ۳۰ سال	۴	۲/۷
	۳۱ سال و بالاتر	۱	۰/۷
	بی پاسخ	۵	---

اولویت بندی میزان تأثیر مؤلفه های سیاستی بر خلاقیت کارآفرینان

شاخص های آماری محاسبه شده برای گویه های میزان تأثیر هر یک از مؤلفه های سیاستی بر خلاقیت کارآفرینان در جدول (۳) نشان می دهد که کارآفرینان مهمترین مؤلفه های سیاستی تأثیر گذار بر خلاقیت را به ترتیب اولویت به مؤلفه های تشویق و حمایت دولت از مؤسسات مالی خصوصی و دولتی جهت ارائه تسهیلات به کارآفرینان بخش کشاورزی، مشوق ها و معافیت های مالیاتی از طرح-ها و برنامه های کارآفرینی، اتخاذ رویه های مناسب و مرتبط با کارآفرینی در بخش کشاورزی در دستگاه های دولتی به عنوان عاملی

جهت ترغیب کارآفرینان بخش کشاورزی و کاهش دیوان سالاری اداری در جهت شروع فعالیت در بخش کشاورزی (ساده سازی مراحل اداری) داده اند و سایر مؤلفه های سیاستی از تأثیر گذاری کمتری بر خلاقیت کارآفرینان برخوردار بوده اند. توزیع فراوانی نظرات کارآفرینان برحسب طبقه بندی میزان تأثیر هر یک از مؤلفه های سیاستی بر خلاقیت در جدول شماره (۴) بیانگر این است که میزان تأثیر گذاری مؤلفه های سیاستی بر خلاقیت از نظر پاسخگویان با میانگین $۶۵/۰۶$ و انحراف معیار $۹/۳۶$ در سطح زیاد قرار دارد و بیشترین فراوانی کارآفرینان ($۶۳/۶$ ؛ ۹۶ نفر) در سطح زیاد و کمترین فراوانی ($۲/۱۳$ نفر) در سطح های کم و خیلی کم سنجش گردیدند.

جدول (۳) توزیع فراوانی نمونه های مورد مطالعه برحسب میزان تأثیر مؤلفه های سیاستی بر خلاقیت کارآفرینان ($n=۱۵۱$)

میزان تأثیر مؤلفه های سیاستی بر خلاقیت کارآفرینان	فراوانی	درصد
خیلی کم ($۱۷-۳۰/۶$)	۲	۱/۳
کم ($۳۰/۶۱-۴۴/۲$)	۲	۱/۳
متوسط ($۴۴/۲۱-۵۷/۸$)	۱۶	۱۰/۶
زیاد ($۵۷/۸۱-۷۱/۴$)	۹۶	۶۳/۶
خیلی زیاد ($۷۱/۴۱-۸۵$)	۳۵	۲۳/۲

کمینه: ۲۳ بیشینه: ۸۴ میانگین رتبه ای: $۶۵/۰۶$ انحراف معیار: $۹/۳۶$

جدول (۴) اولویت بندی مؤلفه های سیاستی تأثیر گذار بر خلاقیت کارآفرینان (n=۱۵۱)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه ای	مؤلفه های سیاستی
۱	۱/۰۲	۰/۰۸۳	۴/۱۸	تشویق و حمایت دولت از مؤسسات مالی خصوصی و دولتی جهت ارائه تسهیلات به کارآفرینان بخش کشاورزی
۲	۱/۰۲	۰/۰۸۳	۴/۰۸	مشوق ها و معافیت های مالیاتی از طرح ها و برنامه های کارآفرینی
۳	۱/۰۲	۰/۰۸۳	۳/۹۵	اتخاذ رویه های مناسب و مرتبط با کارآفرینی در بخش کشاورزی در دستگاه های دولتی به عنوان عاملی جهت ترغیب کارآفرینان بخش کشاورزی
۴	۱/۰۲	۰/۰۸۳	۳/۷۲	کاهش دیوان سالاری اداری در جهت شروع فعالیت در بخش کشاورزی
۵	۱/۰۳	۰/۰۸۵	۳/۷۴	برگزاری جشنواره های ملی، استانی در مورد کارآفرینی در بخش کشاورزی
۶	۱/۰۶	۰/۰۸۶	۳/۷۴	توجه به ایده ها و تفکرات خلاق در بخش کشاورزی و فراهم نمودن امکانات لازم برای عملی نمودن آنها از سوی دولت
۷	۱/۰۷	۰/۰۸۷	۳/۸۳	قوانین حمایت از حقوق مالکیت کارآفرینان و فعالیتهای کارآفرینانه در بخش کشاورزی
۸	۱/۰۸	۰/۰۸۸	۳/۸۲	تجلیل و قدر دانی از کارآفرینان خلاق بخش کشاورزی به عنوان عاملی مهم در جهت معرفی این افراد و ترغیب دیگران به روی آوردن به فعالیتهای کارآفرینانه
۹	۱/۰۸	۰/۰۸۸	۳/۷۵	ایجاد ارتباط دوسویه با مراکز آموزشی برای کارآفرینان به منظور بررسی مشکلات و نیازهای آموزشی آنها
۱۰	۱/۱۰	۰/۰۹۰	۳/۸۵	ارتقاء سطح آموزش های تخصصی کارآفرینی در کشاورزی به خصوص آموزش های مرتبط با خلاقیت
۱۱	۱/۱۱	۰/۰۹۱	۳/۶۹	وجود تناسب ایده جدید با قوانین موجود
۱۲	۱/۱۲	۰/۰۹۲	۳/۷۶	فراهم آوردن ساز و کارهایی جهت تضمین اعتبار برای کمک به شروع فعالیت کارآفرینان
۱۳	۱/۱۳	۰/۰۹۲	۳/۸۹	ایجاد بانک اطلاعاتی، یکپارچه سازی و به روز رسانی اطلاعات علمی برای کارآفرینان بخش کشاورزی
۱۴	۱/۱۴	۰/۰۹۳	۳/۹۷	اعطای مشوق های مالی برای شروع یک ایده یا طرح جدید
۱۵	۱/۱۴	۰/۰۹۳	۳/۹۵	حمایت مالی دولت از تحقیق و توسعه در زمینه کارآفرینی در بخش کشاورزی
۱۶	۱/۳۱	۰/۰۹۹	۳/۸۹	دسترسی کارآفرینان متقاضی به وام های کم بهره
۱۷	۱/۲۷	۰/۱۰۴	۳/۶۶	وضع قوانین و مقررات مرتبط جهت حمایت از کارآفرینان

اولویت بندی میزان تأثیر هر یک از مؤلفه های فرهنگی بر خلاقیت کارآفرینان

شاخص های آماری محاسبه شده برای گویه های میزان تأثیر هر یک از مؤلفه های فرهنگی بر خلاقیت کارآفرینان در جدول شماره (۵) نشان می دهد که کارآفرینان مهمترین مؤلفه های فرهنگی تأثیر گذار بر خلاقیت را به ترتیب اولویت به مؤلفه ایده های بومی و محلی، تمرکز بر نتایج، کم بودن کنترل های بیرونی (استفاده کمتر از دستورات عملی، مقررات و خط مشی های معین) و اجرای برنامه های فرهنگی در نهادینه کردن کارآفرینی و پرورش افراد خلاق داده اند و سایر مؤلفه های فرهنگی از تأثیر گذاری کمتری بر خلاقیت کارآفرینان برخوردار بوده اند. توزیع فراوانی نظرات کارآفرینان برحسب طبقه بندی میزان تأثیر هر یک از مؤلفه های فرهنگی بر خلاقیت در جدول شماره (۶) بیانگر این است که میزان تأثیر گذاری مؤلفه های فرهنگی بر خلاقیت از نظر پاسخگویان با میانگین ۲۲/۷۹ و انحراف معیار ۳/۹۶ در سطح زیاد قرار دارد و بیشترین فراوانی مدیران (۵۷/۰؛ ۸۶ نفر) در سطح زیاد و کمترین فراوانی (۳۰؛ ۱۹/۹ نفر) در سطح خیلی زیاد سنجش گردیدند.

جدول (۵) توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه برحسب میزان تأثیر مؤلفه های فرهنگی بر خلاقیت کارآفرینان (n=۱۵۱)

میزان تأثیر مؤلفه های فرهنگی بر خلاقیت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کارآفرینان			
متوسط (۲۰/۴-۱۵/۶۱)	۳۵	۲۳/۲	۲۳/۲
زیاد (۲۵/۲-۲۰/۴۱)	۸۶	۵۷/۰	۸۰/۱
خیلی زیاد (۳۰-۲۵/۲۱)	۳۰	۱۹/۹	۱۰۰
کمینه: ۱۱	بیشینه: ۳۰	میانگین: ۲۲/۷۹	انحراف معیار: ۳/۹۶

جدول (۶) اولویت بندی مؤلفه های فرهنگی تأثیر گذار بر خلاقیت کارآفرینان

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه ای	مؤلفه های فرهنگی
۱	۰/۰۸۰	۰/۹۸۶	۴/۰۲	ایده های بومی و محلی
۲	۰/۰۸۱	۰/۹۸۳	۳/۸۸	تمرکز بر نتایج (اهداف به روشنی بیان شوند که از راههای مختلف می توان به هدف رسید
۳	۰/۰۸۱	۱/۰۰	۳/۶۱	کم بودن کنترل های بیرونی (استفاده کمتر از دستورات عملی، مقررات و خط مشی های معین)
۴	۰/۰۸۷	۱/۰۸	۳/۷۶	اجرای برنامه های فرهنگی در نهادینه کردن کارآفرینی و پرورش افراد خلاق
۵	۰/۰۸۹	۱/۱۰	۳/۸۰	تحلیل موضوعات غیر علمی (پذیرش موضوعات غیر علمی)
۶	۰/۰۹۲	۱/۱۳	۳/۶۶	مطابق بودن شرایط محیطی و فرهنگی با ایده کارآفرین

مقیاس: ۱=خیلی کم ۲=کم ۳=متوسط ۴=زیاد ۵=خیلی زیاد

توصیف متغیر وابسته تحقیق (خلاقیت کارآفرینان)

به منظور سنجش میزان خلاقیت کارآفرینان، ۶۰ سؤال سه گزینه‌ای طراحی گردید و از پاسخگویان خواسته شد تا گزینه مورد نظر را انتخاب نمایند در این تست به گزینه ای که عدم توانایی در انجام فعالیت را مطرح کرده است نمره ۱، به گزینه دیگر که توانایی در انجام فعالیت را به صورت محدود آورده است نمره ۲ و به گزینه ای که توانایی انجام کامل فعالیت را مطرح کرده و خلاقیت را آشکار می سازد نمره ۳ داده شده است. که با توجه به این امتیازدهی، حداکثر امتیاز ۱۸۰ و حداقل آن ۶۰ است. میزان خلاقیت کارآفرینان بر مبنای دامنه امتیاز و دسته‌بندی نمرات آنها برحسب درصد در سه سطح (ضعیف، متوسط، خوب) با فواصل برابر تقسیم شد که جدول شماره (۷) توزیع فراوانی سطوح، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات خلاقیت کارآفرینان را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که خلاقیت کلی کارآفرینان با میانگین ۱۵۱ و انحراف معیار ۹/۴۸ در حد خوب قرار دارد. بیشینه میزان خلاقیت کارآفرینان ۱۷۳ و کمینه آن ۱۰۹ بدست آمد. خلاقیت کلی ۵۰/۳٪ (۷۶ نفر) از کارآفرینان مورد مطالعه در سطح خوب، ۴۹/۷٪ (۷۵ نفر) در سطح متوسط قرار دارد.

جدول ۷. توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه برحسب سطح خلاقیت کارآفرینان (n=۱۵۱)

درصد	فراوانی	سطوح خلاقیت کارآفرینان
۴۹/۷	۷۵	متوسط (۱۰۰-۱۴۰)
۵۰/۳	۷۶	خوب (۱۴۰-۱۸۰)

کمینه: ۱۰۹   بیشینه: ۱۷۳   میانگین: ۱۵۱   انحراف معیار: ۹/۴۸

در این تحقیق به منظور تعیین رابطه بین متغیرهای تحقیق از ضریب همبستگی اسپیرمن و برای مطالعه سهم یک یا چند متغیر مستقل در پیش بینی متغیر وابسته از روش رگرسیون چندگانه استفاده شد که نتایج آن در زیر ارائه شده است. نتایج تحلیل همبستگی حاکی از آن است که بین میزان خلاقیت کارآفرینان و عوامل سیاستی ($\rho = 0/328$)، ($\text{Sig} = 0/000$)، همبستگی معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحلیل همبستگی حاکی از آن است که بین میزان خلاقیت کارآفرینان و ویژگی‌های فرهنگی ($\rho = 0/400$)، ($\text{Sig} = 0/000$) همبستگی معنی‌داری در سطح قوی وجود دارد. (جدول ۸).

جدول ۸. ضرایب همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای تحقیق

متغیر اول	متغیر دوم	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
عوامل سیاستی	خلاقیت کارآفرینان	۰/۳۲۸**	۰/۰۰۰
عوامل فرهنگی	خلاقیت کارآفرینان	۰/۴۰۰**	۰/۰۰۰

تحلیل رگرسیون چندگانه

در این تحقیق، برای اندازه‌گیری تأثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شده است. بدین منظور ابتدا متغیر مستقلی که بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته داشته باشد، وارد معادله می‌شود و این روند تا زمانی ادامه می‌یابد که هیچ متغیر مستقلی توانایی ورود به معادله را نداشته باشد، بدین مفهوم که ورود متغیرهای دیگر تأثیر معنی‌داری بر افزایش دقت معادله نداشته است. با توجه به اینکه مقدار آماره دوربین - واتسون (DW) در این تحقیق ۱/۶۳ می‌باشد که بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد می‌توان نتیجه گرفت که بین خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و پیش بینی شده توسط معادله رگرسیون) همبستگی وجود ندارد و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. در این پژوهش، برای تبیین و تعیین معادله خط رگرسیون میزان خلاقیت کارآفرینان (Y) به عنوان متغیر وابسته با متغیرهای پیش‌بین (Xn) معنی‌دار این تحقیق (ویژگی‌های سیاستی و فرهنگی) از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه خطی به روش گام به گام استفاده شد. در جدول (۹) علاوه بر متغیرهای وارد شده در

هر گام براساس گام‌های اجرا شده، شدت رابطه بین متغیرهای مستقل وابسته در هر گام توسط ضریب همبستگی چندگانه (R) نشان داده شده است. همچنین ضریب تعیین (مجذور ضریب همبستگی چندگانه) نیز توان تعیین تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل را ارایه می‌شود. همانطور که در جدول مذکور آمده است از گام اول تا گام دوم ضریب همبستگی چندگانه و ضریب تعیین افزایش یافته و در گام دوم به حداکثر خود می‌رسد به گونه‌ای که در گام نهایی شدت رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته ۰/۱۸۶ می‌باشد.

در جدول شماره (۱۰) مقادیر، اهمیت نسبی متغیرهای مستقل را در تعیین متغیر وابسته نشان می‌دهد. در این رگرسیون بر اساس بتای استاندارد بدست آمده متغیرهای ویژگی‌های فرهنگی (p=۰/۰۰۱ و t=۳/۵۰۱ و β=۰/۳۰۱)، ویژگی‌های سیاستی (p=۰/۰۲۶ و t=۲/۲۵۴ و β=۰/۱۹۴) به ترتیب به عنوان مهمترین متغیرهایی بودند که بیشترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته میزان خلاقیت کارآفرینان داشتند؛ لذا این متغیرها در مدل نهایی باقی مانده و سایر متغیرها از معادله حذف شدند نتایج این بررسی نشان می‌دهد که این متغیرهای پیش‌بین ۴۱/۶٪ (R²=۰/۴۱۶) ضریب تعیین از میزان نوسانات متغیر وابسته را تعیین می‌کنند و بقیه مرتبط به سایر عوامل خواهد بود.

به منظور برآورد معادله تخمین، با توجه به اطلاعات بدست آمده و معنی‌دار بودن مدل نهایی رگرسیون چندگانه (P=۰/۰۲۶) و (F_(۳) = ۱۵/۸۵۳) در این پژوهش با معادله رگرسیونی زیر می‌توان میزان خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی را تخمین زد:

$$Y = \text{Constant} + a(x_1) + b(x_2)$$

متغیرهای معادله = x_1, x_2 میزان خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی

عدد ثابت = Constant ضرایب متغیرهای معادله = a, b

$$Y = ۱/۵۲۲ + ۰/۱۳۵x_1 + ۰/۱۸۶x_2$$

جدول ۹. ضرایب و سطح معنی‌داری رگرسیون چندگانه مرحله‌ای (n=۱۵۱)

گام	نام متغیر	ضریب رگرسیون	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	F محاسبه شده
۱	عوامل فرهنگی	۰/۳۹۲	۰/۱۵۳	۰/۱۴۷	۲۵/۸۸۶**
۲	عوامل سیاستی	۰/۴۲۷	۰/۴۱۶	۰/۳۷۶	۱۵/۸۵۳**

سطوح معنی‌داری: ** : p ≤ ۰/۰۱ * : p ≤ ۰/۰۵

جدول ۱۰. نتایج مدل نهایی تحلیل رگرسیون چندگانه برای تبیین میزان خلاقیت کارآفرینان بخش کشاورزی براساس مهمترین

متغیرهای پیش‌بین تحقیق (n=۱۵۱)

متغیرهای پیش‌بین	ضرایب استاندارد نشده	ضرایب استاندارد شده	سطح معنی‌داری
عدد ثابت (عرض از مبدأ)	خطای معیار	بتا	T محاسبه شده
۱/۵۲۲	۰/۱۵۲	-	۱۰/۰۳۶**
۰/۱۳۵	۰/۰۳۸	۰/۳۰۱	۳/۵۰۱**
۰/۱۸۶	۰/۱۲۸	۰/۱۹۴	۲/۲۵۴**

سطوح معنی‌داری: ** : p ≤ ۰/۰۱ * : p ≤ ۰/۰۵

نتیجه گیری و پیشنهادها

از آنجایی که درصد زیادی از پاسخگویان در دامنه سنی ۳۷ تا ۴۲ سال قرار داشته اند که نشان دهنده آن است جوانان در فعالیت های کشاورزی مشارکت اندکی دارند علت این مسئله ممکن است نبود منابع مالی، نداشتن تجربه یا بوروکراسی طولانی و پیچیده اداری باشد. اکثر پاسخگویان دارای سطوح تحصیلی دیپلم هستند که با یافته های تحقیق (خاتون آبادی و انداده، ۱۳۸۷) که اکثریت (۴۰ درصد) کارآفرینان دارای تحصیلات دانشگاهی بودند همسو نمی باشد. با توجه به اینکه اکثر پاسخگویان دارای سطوح تحصیلی دیپلم هستند، اهمیت آموزش هایی در مورد خلاقیت و کارآفرینی به منظور هرچه بیشتر آشنا شدن کارآفرینان با این مقوله آشکار می شود و نیاز به فعالیت های بیشتر در این مورد می باشد.

از آنجایی که درصد زیادی از پاسخگویان را مردان تشکیل می دهند ۱۰۵ نفر مرد و ۴۶ نفر زن می باشند. این مسئله بیانگر این است که زنان نسبت به مردان از علاقه و رغبت کمتری برای شروع فعالیت و کارآفرینی در بخش کشاورزی می باشند، این مسئله نشان دهنده وجود موانعی برای حضور زنان در این عرصه است این موانع ممکن است اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی یا سیاسی باشد. در مورد محل سکونت کارآفرینان ۱۲۲ نفر (۸۰/۸٪) از آنها در شهر و ۲۹ نفر (۱۹/۲٪) در روستا ساکن هستند، از آنجایی که اکثریت کارآفرینان در شهر ساکن هستند بنابراین دسترسی این گروه از کارآفرینان به کانال های ارتباطی - رسانه ای بیشتر می باشد و در نتیجه می توان با برگزاری کلاس های آموزشی و ایجاد سایت های با موضوع کارآفرینی و خلاقیت و در دسترس قرار دادن مجلات و کتابهای کارآفرینی میزان اهمیت و تأثیر خلاقیت در کارآفرینی را بیان نمود.

در مورد میزان خلاقیت کارآفرینان، نتایج حاصل از یافته های توصیفی نشان داد که خلاقیت کلی کارآفرینان با میانگین ۱۵۱ در حد خوب قرار دارد. خلاقیت کلی ۵۰/۳٪ (۷۶ نفر) از کارآفرینان مورد مطالعه در سطح خوب، ۴۹/۷٪ (۷۵ نفر) در سطح متوسط قرار دارد که این یافته پژوهش با نتایج پژوهش ادهمی (۱۳۸۳) که بیان می کند خلاقیت در مدیران کارآفرین در سطح بالاتر از میانگین قرار دارد مطابقت دارد. این یافته پژوهش نشان می دهد که از لحاظ خلاقیت کارآفرینان در سطح مناسبی قرار دارند، بنابراین در صورتی که برنامه ریزی صحیحی صورت گیرد می توان با برگزاری کلاس های آموزشی و برگزاری دوره های علمی و عملی میزان خلاقیت را در کارآفرینان ارتقاء داد و زمینه را برای پرورش هر چه بیشتر آن فراهم نمود و از دستاوردهای کارآفرینان خلاق بخش کشاورزی در جهت رشد و توسعه کشاورزی در شهرستان ایلام استفاده نمود و باید مسئولان و سیاستگذاران بخش کشاورزی به موضوع خلاقیت و نوآوری را در کارآفرینان توجه ویژه ای داشته باشند.

بین میزان خلاقیت کارآفرینان و ویژگی های فرهنگی همبستگی معنی داری در سطح قوی وجود دارد. این یافته پژوهش با نتایج پژوهش (Granbr, ۲۰۰۷)؛ (lavyer, ۲۰۰۱)؛ نیکنامی و همکاران (۱۳۸۸)؛ طبرسا و همکاران (۱۳۸۸)؛ گلرد (۱۳۸۴)؛ (Soonhee, ۲۰۰۸)؛ (McLean, ۲۰۰۶)؛ (Asheimh, ۲۰۰۶) و محبوبی و توره (۱۳۸۷) مطابقت دارد. این یافته بیانگر این است که هرچه شرایط فرهنگی و محیطی با ایده های کارآفرینان مطابقت داشته باشد به همان اندازه میزان خلاقیت در افراد پرورش میابد، در صورتی که در فرهنگ حاکم بر جامعه به افراد کارآفرین با دیده احترام نگریده و ایده های کارآفرینان با شرایط فرهنگی جامعه مطابقت داشته باشد می توان امید داشت که زمینه ای برای بروز خلاقیت های کارآفرینان فراهم شود.

بین میزان خلاقیت کارآفرینان و عوامل سیاسی همبستگی معنی داری در سطح قوی وجود دارد، این یافته پژوهش با نتایج پژوهش (Gilson and shali, ۲۰۰۴)، (Pandi, ۲۰۰۹)، (Granbr, ۲۰۰۷) مطابقت دارد. در مورد ارتباط معنی دار بین خلاقیت کارآفرینان و عوامل سیاسی می توان گفت که در صورتی که سیاست دولت در جهت حمایت از کارآفرینان و ایده ها و طرح های نو آنان باشد، زمینه ای فراهم می شود که کارآفرینان با اطمینان خاطر بیشتری به ارائه طرح های خود پرداخته و در جهت عملی نمودن آنها اقدام کنند. سیاست گذاری دولت می تواند در جهت وضع قوانین و مقررات برای حمایت از کارآفرینان و کاهش بوروکراسی اداری و کمک های مالی و معنوی، ارائه تسهیلات و مشوق ها و معافیت های مالیاتی از طرح ها و برنامه های کارآفرینی باشد که در این صورت هم باعث رشد و توسعه بخش کشاورزی می شود و هم با توجه به افزایش میزان بیکاری زمینه را برای اشتغالزایی در بخش کشاورزی فراهم می کند. این یافته پژوهش نشان می دهد که عوامل سیاسی از نظر کارآفرینان نقش بسیار مهمی در میزان خلاقیت و رشد و پرورش آن دارد.

* با توجه به معنی دار بودن رابطه خلاقیت و عوامل سیاسی، بهره گیری از نهادهای حمایت از کارآفرینان در جهت تأمین سرمایه به منظور راه اندازی و ادامه فعالیت در بخش کشاورزی، عقد تفاهم نامه با مراکز دانشگاهی و جهاد کشاورزی جهت ارائه آموزشهایی در

زمینه خلاقیت برای کارآفرینان بخش کشاورزی افزایش تسهیلات و بودجه آموزشهای کوتاه مدت و میان مدت در حوزه کشاورزی برای حمایت از فعالیتهای کارآفرینانه و حمایت از ایده ها و طرح های خلاقانه در بخش کشاورزی و تشویق کارآفرینان به شرکت در دوره های مرتبط با کارآفرینی به صورت غیرمستقیم با ارائه ی الگوهای موفق طرح های کارآفرینی بخش کشاورزی و اهمیت دادن به نوآوری، ابتکار و خلاقیت کارآفرینان و تدوین آئین نامه ها و مقررات حمایتی در این زمینه پیشنهاد می گردد.

* با توجه به معنی دار بودن رابطه خلاقیت و ویژگی های فرهنگی، بررسی و آسیب شناسی کارآفرینی و زمینه های پرورش و ارتقاء خلاقیت از منظر شاخص های فرهنگی جامعه انجام شود و در این راستا به فرهنگ سازی درباره کارآفرینی و ایده های کارآفرینانه در جامعه پرداخت، همچنین اجرای برنامه های فرهنگی به منظور نهادینه کردن موضوع کارآفرینی و خلاقیت، شناسایی و اولویت دادن به ایده های بومی و محلی و همچنین ایده های نو متناسب با شرایط محیطی و فرهنگی برای ارائه تسهیلات و کمک های دولتی پیشنهاد می گردد.

فهرست منابع

- الوانی، س. م. (۱۳۸۸). مدیریت عمومی. چاپ یازدهم، تهران: نشر نی. صفحات ۳۵ - ۲۴.
- آقاجانی، ح؛ گنجه خور، ز. (۱۳۸۹). تبیین ویژگی های روانشناختی کارآفرینان بر فرآیند کارآفرینی مستقل. پژوهشنامه مدیریت تحول. سال دوم. شماره ۴.
- بازرگان، ع. (۱۳۷۳). آموزش برای بخش کارآفرینی در بخش غیر متشکل، دانش مدیریت، شماره ۲۵، ص ۶.
- برومند نسب، م. (۱۳۸۱). بررسی رابطه ساده و چندگانه وضعیت اجتماعی - اقتصادی، انگیزه پیشرفت، مخاطره پذیری، خلاقیت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان شهید چمران اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- جلودار، ر؛ فرج اله حسینی، س؛ حسینی، م؛ میردامادی، م. (۱۳۸۶). بررسی عوامل موثر بر موفقیت کارآفرینان زنان روستایی شمال کشور. فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۴، دوره ۱۰، صفحات ۱۱۵-۸۷.
- چهارسوقی، ح؛ سلطانی، ع؛ آرایش، م. ب. (۱۳۹۳). گرایش دانشجویان سال آخر کشاورزی به اشتغال در بخش کشاورزی. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، شماره ۳، دوره ۷، ۷۲-۵۷.
- توکلی، م. (۱۳۸۴). بررسی عوامل موثر بر موفقیت کارآفرینان روستایی منطقه ماهیدشت شهرستان کرمانشاه. پایان نامه کارشناسی ارشد: دانشگاه رازی، دانشکده کشاورزی.
- طاهری، ع؛ شایان جهرمی، ا؛ ترابی، س. (۱۳۸۹). بررسی رابطه کارآفرینی سازمانی با خلاقیت در سازمان فنی و حرفه ای شهرستان گچساران. فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. سال اول. شماره ۴. صفحات ۶۲-۴۵.
- طبرسا، غ؛ محبوب، س؛ اسماعیلی گیوی، م. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر فرهنگ کارآفرینانه سازمانی بر خلاقیت و نوآوری در نهاد کتابخانه های عمومی کشور. فصلنامه کارآفرینان ناب. شماره سوم. صفحات ۲۲ - ۵.
- گلد، پ. (۱۳۸۴). عوامل موثر در توسعه کارآفرینی زنان. فصلنامه پژوهش زنان. دوره ۳، شماره ۱، صفحات ۱۲۳-۱۰۱.
- فتیحی زاده، ع؛ پاکنیت، ا؛ شهباء، م. ج. (۱۳۹۰). بررسی میزان خلاقیت و نوآوری در سه اداره دولتی آموزش و پرورش، جهاد کشاورزی، و بهداشت و درمان شهرستان سیرجان و ارائه یک مدل پیشنهادی جهت افزایش خلاقیت و نوآوری در سازمان ها. فصلنامه مدیریت. سال هشتم. ویژه نامه. صفحات ۹۴-۷۹.
- نیکنامی، م؛ تقی پور ظهیر، ع؛ دلاور، ع؛ غفاری مجلح، م. (۱۳۸۸). طراحی و ارزیابی مدل خلاقیت و نوآوری مدیران شهر تهران. فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. سال دوم. شماره ۵، ص ۲۸.
- یزدانی، م. (۱۳۸۴). رشد و شکوفایی خلاقیت در کودکان، گاهنامه معلم مشاور، آموزش و پرورش مازندران.
- Asheim, B. (۲۰۰۶). Organization learning & creativity and innovation understanding the firm: spatialand organizational dimensions, Oxford University Press. ۲۱۴-۲۳۴.
- Dolan, H. ۲۰۰۴. The relationship between innovation and ceativity in the California. European Jornal of Social Science , ۲۹۳, ۹۸ - ۱۱۶.
- Gallowy, L., Anderson, M., Brown, W., & Wilson, L. (۲۰۰۵). Enterprse skills for the economy, Jornal Of Education & Training, ۴۷۱, ۷-۱۷.
- George P. Huber (۲۰۰۹). Organizational Learning and Creativity & Innovation Journal of Industrial Psychology , ۳۸۴, ۱۰۲-۱۲.

- Gilson, ME. (۲۰۰۳). Role Innovation from organizational factors from exploration and exploitation. *Innovation Creativity Research journal*, ۳(۱), ۴- ۹.
- Grabner, I. (۲۰۰۷). *Managing oraganizational creativity*. New York, harper and row publish.
- Howard, S. (۲۰۰۴). *Developing Entrepreneurial potential in Youth: The Effects of Entrepreneurial Education and Venture creation*; University of South Florida Repot, ۳-۱۷.
- Joanna, k. (۲۰۰۶). *Organizational climat & creativity and innovation*. *Creativity and innovation management*, ۳(۳), ۱۸۷-۱۹۶.
- MacKinnon, J. G. (۱۹۹۱). *Critical values for cointegration tests Chapter ۱۳ in Long-Run Economic Relationships: Readings in Cointegration*, ed. RF Engle and CW J. Granger.
- Martin, J. D. (۲۰۰۹). *Building organizational culture that stimulates creativity and innovation*. *European Journal of Innovation Management*. ۸(۴), ۷۶ – ۸۴.
- McLean, L, D. (۲۰۰۶). *Organizational culture's influence on creativity and innovation*. *Advances in Developing Human Resources*. ۷(۲), ۲۷-۴۳.
- Sarsani, M. R. (۲۰۰۶). *Creativity: Definition and approaches*. In M. R. Sarsani (Ed.). *Creativity in education* (pp. ۱۰۷). New Delhi: Sarup & Sons.
- Soonhee, K. (۲۰۰۹). *Managerial leadership, the climate for creativity and innovation, and a culture of innovation and performance-driven in local government*. Paper Prepared for the PMRA Conference ۲۰۰۹ Oct ۱-۲, ۲۰۰۹, Columbus, Ohio.
- Torrance . E, P. (۱۹۷۲) ; *Can We Teach Children to Think creatively ? Journal of Creative Behavior* , ۶(۱) ۴ – ۱۴۳.
- Wall, T. D. (۲۰۰۵). *Creativity,innovation, learning and knowledge management in the process of service development - results from a survey of Experts Journal of Applied Pschology*, ۹۰۵, ۷۷۴-۷۹ .